

Prestaties en problemen in de Sovjetunie

Een land kan het economisch goed hebben gedaan gedurende een lange periode en toch op een gegeven moment door een diep dal gaan. Deze twee zaken moeten dus gescheiden worden gehouden. De economische prestatie gedurende een historische periode is één ding, de oorzaken van een crisissituatie een ander. De crisis van de jaren dertig bijvoorbeeld is wat anders dan de economische groei van het kapitalistische stelsel. De politieke en economische prestaties van Frankrijk onder De Gaulle waren duidelijk en algemeen erkend, maar in mei 1968 wankelde het Franse stelsel op zijn grondvesten. Het tsaristische Rusland was begonnen aan een indrukwekkende industrialisering toen de Oktoberrevolutie losbrak. Latijns-Amerika deed het economisch goed gedurende een lange periode, maar loopt nu op zijn laatste benen.

Het punt is dat men bijna altijd de fout maakt een direct verband te leggen tussen de crisis enerzijds en de historische 'record' anderzijds. Zodra de crisis daar is, trekt men een directe lijn naar het beleid dat dus slecht geweest moet zijn. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door de gebeurtenissen in Oost-Europa in het algemeen en de Sovjetunie in het bijzonder. De algemene houding is nu, dat de economische prestaties van die landen abominabel zijn geweest en dat ze daarom nu in een crisis zijn beland.

Laten we dat eens nader bekijken, onder meer aan de hand van de tabellen 1 en 2 die afkomstig zijn uit een interessant boek van Angus Maddison¹. De economische groei gedurende de eerste negen decennia van deze eeuw blijkt hoger te liggen in de Sovjetunie dan in de

L.J. Emmerij

OESO-landen: 3,3 procent gemiddeld per jaar tegen 2,9 procent. Voor beide gebieden is deze groei hoger sinds 1950 dan daarvoor. Het inkomen per hoofd groeide ook sneller in de Sovjetunie, alhoewel minder opvallend vanwege de hogere bevolkingsgroei. Dit laatste is tevens de oorzaak waarom sinds 1950 het inkomen per hoofd sneller groeit in de OESO-landen: 3 procent tegenover 2,6 procent gemiddeld per jaar. Een grote en succesvolle inspanning op het terrein van de economische groei van de zijde van de Sovjetunie dus.

Maar Rusland startte op een laag niveau, dat – gemeten in inkomen per hoofd – in 1913 beneden dat van Latijns-Amerika lag: minder dan \$ 1.000 tegen meer dan \$ 2.200 voor de OESO-landen. In 1987 was het inkomen in de

Sovjetunie tweemaal hoger dan dat van Latijns-Amerika. Daarentegen is de kloof met de OESO-landen, ondanks een snellere groei in de Sovjetunie, in absolute termen groter geworden: van \$ 1.000 in 1900 tot meer dan \$ 4.000 nu. Een inkomen van \$ 6.000 per hoofd is echter niet iets om je voor te schamen. Maar tabel 2 maakt wel duidelijk dat er sinds 1973 sprake is van een aanzienlijke vertraging van de groei in Sovjetunie. Alleen in Latijns-Amerika is deze deceleratie nog geprononceerder. Ook op onderwijsgebied is sprake van een indrukwekkende inspanning van de Sovjetunie: sinds 1950 verdriedubbelde het aantal jaren onderwijs per persoon, van 4 naar 11,5 jaar. Alleen Azië is daarmee vergelijkbaar.

De oorzaken van de crisissituatie kunnen dus niet gezocht worden in de kwantitatieve resultaten die op economisch en sociaal terrein bereikt zijn, ondanks de reeds aangestipte deceleratie sinds 1973. Waar liggen ze dan wel? Heel kort en zonder uitputtend te zijn wil ik er een aantal noemen. In de eerste plaats is de *productiviteit* in de Sovjetunie een regelrechte ramp. De jaarlijkse groei van de *totale factorproductiviteit* gedurende de periode 1950-1973 was 0,5 procent in de Sovjetunie tegen 3,35 procent in de OESO-landen; 1,7 procent voor Azië en 1,8 procent voor Latijns-Amerika. In de tweede plaats is er sprake van een grote micro-economische *inefficiëntie* door extensieve groei met een verspillend gebruik van kapitaal en van fysieke en menselijke investeringen in het algemeen. Per definitie loopt zo'n extensieve groei vroeger of later tegen de lamp en dat is nu gebeurd. In de derde plaats is de kwaliteit van de consumptiegoederen slecht, zoals een ieder die ooit in de Sovjetunie gewinkeld heeft, weet.

Samenvattend: kwantiteit was belangrijker dan kwaliteit; extensieve groei eerder dan een hoogproductieve, intensieve groei. *Gevolg:* het politieke systeem achter de economie kwam onder steeds hogere druk te staan al naar gelang het inkomen en de complexiteit van de economie toenamen. *Conclusie:* de crisis is er een van het politieke en bureaucratische systeem, dat in bepaalde omstandigheden een economie op laag niveau van de grond kan krijgen, maar dat steeds ongeschikter wordt naarmate het mensen steeds minder stimuleert op hogere niveaus.

L.J. Emmerij

Tabel 1. Economische groei 1900-1987

	1900-1987		1900-1950		1950-1987	
	bnp	bnp hoofd	bnp	bnp hoofd	bnp	bnp hoofd
OESO-gemiddelde	2,9	2,1	2,2	1,3	3,9	3,0
Azië	3,2	1,3	1,4	0,0	5,5	3,1
Latijns-Amerika	3,8	1,7	3,5	1,6	4,3	1,9
Sovjetunie	3,3	2,3	2,9	2,1	3,9	2,6

Bron: Angus Maddison, *The world economy in the 20th century*, OECD Development Centre, Parijs, 1989, tabel 1.2, blz. 15.

Tabel 2. Bnp per hoofd van de bevolking (in \$ 1980)

	1900	1913	1929	1950	1973	1987
OESO-landen	1.817	2.224	2.727	3.553	7.852	10.205
Azië	485	539	601	505	1.061	1.952
Latijns-Amerika	760	998	1.220	1.610	2.758	3.031
Sovjetunie	797	973	1.044	2.245	5.066	5.948

Bron: Angus Maddison, op.cit., tabel 1.3, blz. 19.

1. Angus Maddison, *The world economy in the 20th century*, OECD Development Centre, Parijs, 1989.